

Alica Arnaut
Melissa Jašarspahić

DATIV I LOKATIV U ADMINISTRATIVNOM I KNJIŽEVNOUMJETNIČKOM FUNKCIONALNOM STILU

Sažetak

Ovaj rad se bavi sintaksičkim položajima, funkcijama i značenjima dativa i lokativa u dva funkcionalna stila standardnog bosanskog jezika: administrativnom i književnoumjetničkom. Analiza je zasnovana na korpusu koji obuhvata administrativni tekst (Zakon o osnovnoj školi, Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, 2018) i književni tekst (Meša Selimović, Magla i mjesečina, 1986). Cilj rada je ispitati kako se dativ i lokativ pojavljuju u adnominalnoj, adverbnoj i drugim pozicijama, koje funkcije ostvaruju (nekongruentni atribut, objekat, priloška odredba, subjekat, imenski predikat) i koja su im tipična semantička značenja (posesivnost, korist, šteta, cilj, mjesno, vremensko, načinsko, stanje). Rezultati pokazuju da je u administrativnom stilu upotreba dativa i lokativa strogo normirana, formalna i funkcionalno usmjerena na institucionalno precizno označavanje odnosa obaveze, nadležnosti, procedura i odgovornosti. Lokativ se javlja pretežno u prijedložnim konstrukcijama s jasnim mjesnim i vremenskim značenjem, dok je dativ ograničen na dativ koristi, cilja, nadležnosti i obaveze. U književnoumjetničkom stilu, nasuprot tome, dativ često ima emotivnu funkciju (posesivni dativ, dativ interesa, dativ psihološkog stanja), a lokativ učestvuje u stvaranju atmosfere i unutrašnjeg doživljaja likova (lokativ mjesta kao slika emotivnog stanja, lokativ sredstva kao figura opažanja). Istraživanje pokazuje da funkcionalni stil utječe na distribuciju padežnih oblika i njihovu sintaksičku i semantičku ulogu, i pokazuje razliku između standardizovanog, eksplicitnog administrativnog stila i otvorenog, ekspresivnog književnoumjetničkog stila.

Ključne riječi: *dativ, lokativ, padež, funkcionalni stil, administrativni stil, književnoumjetnički stil, sintaksa*

DATE AND LOCATIVE IN ADMINISTRATIVE AND LITERARY FUNCTIONAL STYLE

Abstract

This paper examines the syntactic positions, functions and meanings of the dative and locative cases in two functional styles of Bosnian: the administrative style and the literary style. The analysis is based on a corpus consisting of an administrative text (Law on Primary Schooling, Official Gazette of Zenica-Doboj Canton, 2018) and a literary text (Meša Selimović, Magla i mjesečina, 1986). The aim is to describe how the dative and locative appear in adnominal, adverbial and other positions, what functions they fulfil (non-congruent attribute, object, adverbial modifier, subject, nominal predicate), and which semantic values they typically express (possession, benefit, harm, purpose, spatial reference, temporal reference, manner, psychological state). The findings show that in the administrative functional style the use of the dative and the locative is highly standardised, formally constrained and oriented towards institutional precision. The locative predominantly occurs in prepositional phrases with concrete spatial and temporal meanings, while the dative typically marks purpose, obligation, competence or entitlement. In the literary style, however, the dative frequently carries expressive or emotional value (possessive dative, ethical dative, dative of psychological state), and the locative contributes to atmospheric, symbolic and figurative meaning. The analysis shows that functional style conditions the distribution and interpretive load of case forms, and it demonstrates a contrast between stylistic rigidity and referential explicitness in administrative discourse, and syntactic-semantic flexibility in literary discourse.

Keywords: dative, locative, functional style, administrative discourse, literary discourse, Bosnian syntax

Uvod

Sintaksička istraživanja unutar različitih funkcionalnih stilova omogućavaju dublje razumijevanje strukturalnih i funkcionalnih osobina jezika, kao i načina na koji se gramatičke kategorije ostvaruju u komunikaciji. Posebno mjesto u takvim istraživanjima zauzima padežni sistem, koji predstavlja jedan od osnovnih mehanizama izražavanja odnosa među riječima u rečenici.

Predmet ovog rada je analiza sintaksičkih osobina dativa i lokativa u dva kontrastna funkcionalna stila – administrativnom i književnoumjetničkom. Cilj istraživanja je utvrditi kako se ovi padeži ostvaruju u različitim komunikacijskim okvirima, te na koji način odražavaju stilske i funkcionalne zahtjeve pojedinog diskursa. Polazi se od pretpostavke da se upotreba dativa i lokativa razlikuje u zavisnosti od namjene, strukture i izražajnih ciljeva funkcionalnog stila.

Administrativni stil karakteriziraju formalnost, preciznost i jednoznačnost, s težnjom ka ekonomičnom i tačnom izražavanju. U tom kontekstu padeži imaju važnu ulogu u ostvarivanju gramatičke pravilnosti i sintaktičke jasnoće. Književnoumjetnički stil, s druge strane, usmjeren je na estetsku izražajnost i emocionalni doživljaj, što omogućava slobodniju i kreativniju upotrebu jezičkih struktura. Dativ i lokativ u takvim tekstovima doprinose višeslojnosti značenja i stilskom bogatstvu izraza, otvarajući prostor za odstupanja od stroge gramatičke norme radi umjetničkog efekta.

Padeži se u jeziku ostvaruju kao gramatička kategorija kojom se izražavaju odnosi između imenskih riječi i drugih rečeničnih elemenata. Svaki padež ima specifičnu semantičku i sintaktičku vrijednost, a kroz njihovu analizu moguće je sagledati povezanost između forme, značenja i funkcije. Budući da su dativ i lokativ u jednini formalno istovjetni, a u množini često izjednačeni s instrumentalom, njihovo razlikovanje nije uvijek moguće na osnovu morfoloških obilježja, pa se analiziraju u okviru rečeničnog konteksta i odnosa prema drugim riječima.

Kao padeži koji mogu izražavati različite sintaksičke funkcije – od indirektnog objekta do priloških odredbi – dativ i lokativ predstavljaju relevantno područje za proučavanje odnosa između sintakse i funkcionalnog stila. Istraživanje u ovom radu ima za cilj da ukaže na sličnosti i razlike u njihovoj upotrebi između administrativnog i književnoumjetničkog stila, te da doprinese boljem razumijevanju međusobne povezanosti gramatičke strukture, funkcionalne svrhe i stilističke realizacije u savremenom bosanskom jeziku.

Teorijske osnove administrativnog i književnoumjetničkog funkcionalnog stila

Funkcionalni stilovi predstavljaju specifične načine upotrebe jezika koji su prilagođeni određenim komunikacijskim situacijama, svrsi i publici. Oni nastaju kao rezultat različitih društvenih funkcija jezika i oblikuju se prema zahtjevima konteksta u kojem se ostvaruju. Svaki funkcionalni stil uspostavlja vlastiti sistem konvencija i izražajnih sredstava, čime omogućava jezičku prilagođenost komunikacijskoj svrsi.

Administrativni funkcionalni stil obilježen je formalnošću, standardiziranošću i strogošću izraza. Njegova osnovna funkcija jeste službena i jednoznačna komunikacija, pa se odlikuje preciznošću, jasnoćom i logičkom strukturom. Jezička sredstva su ograničena i upotrebljavaju se prema unaprijed utvrđenim obrascima, čime se postiže objektivnost i efikasnost izražavanja. Na leksičkom i sintaktičkom planu dominiraju termini, glagolske imenice i složene rečenice s neutralnim tonom, dok se upotreba ličnih oblika glagola i emotivnog izražavanja svodi na minimum. Administrativni stil, prema Katnić-Bakaršić (1999:33), time ostvaruje visok stepen

shematizovanosti, što odgovara njegovoj komunikacijskoj funkciji i institucionalnom karakteru.

Književnoumjetnički funkcionalni stil, nasuprot tome, teži estetskom dojmu, subjektivnosti i kreativnosti izraza. Njegova osnovna funkcija nije informativna nego estetska, jer je usmjeren na stvaranje umjetničkog efekta i emocionalnog doživljaja. Jezik književnoumjetničkog stila karakterizira slobodnija upotreba gramatičkih i leksičkih sredstava, figurativnost, višeznačnost i ritmičnost izraza. Autori koriste stilske figure, ponavljanja i neobične jezičke kombinacije kako bi postigli izražajnost i slojevitost značenja. Takva upotreba jezika, prema Katnić-Bakaršić (1999:50), ukida tradicionalna ograničenja prirodnog jezika i otvara prostor za inovativnost i estetsku funkciju izraza.

Razlika između ova dva stila ogleda se u njihovim osnovnim ciljevima i funkcijama: administrativni stil naglašava tačnost, formalnost i ekonomičnost izraza, dok književnoumjetnički stil promiče slobodu, subjektivnost i estetsku vrijednost jezika. Ova suprotnost čini njihovo poređenje posebno relevantnim za istraživanje sintaktičkih razlika i funkcionalnih prilagodbi u okviru savremenog bosanskog jezika.

O dativu i lokativu

Sintaksa i padeži predstavljaju temeljne komponente gramatičkog sistema jezika. Njihova međusobna povezanost ogleda se u oblikovanju značenja rečenica, uspostavljanju odnosa među riječima i ostvarivanju precizne i logične komunikacije. Sintaksa, kao dio gramatike, proučava ustrojstvo rečenice, funkcije i međusobne odnose njenih elemenata, te pravila koja omogućavaju razumljivost i skladnost iskaza (v. Jahić, Halilović, Palić, 2004:327).

U okviru sintakse posebno mjesto zauzimaju padeži kao oblici imenskih riječi koji izražavaju različite gramatičke i semantičke odnose unutar rečenice. Oni posreduju između strukture i značenja, omogućavajući da se gramatičke funkcije (poput subjekta, objekta ili priloške odredbe) precizno povežu s ulogom pojedinih riječi. Jakobson je isticao da svaki padež ima vlastiti skup semantičkih obilježja koji određuju njegovu funkcionalnu vrijednost u rečenici, dok savremena tumačenja padež posmatraju kao kategoriju koja povezuje morfološki oblik i sintaktičku funkciju (v. Palić, 2010:16-18).

Razumijevanje sintakse padeža ključno je za analizu odnosa između gramatičke forme i značenja, jer padežni oblici, zavisno od pozicije i funkcije u rečenici, doprinose preciznosti, izražajnosti i stilskom identitetu teksta. Takav pristup posebno je relevantan pri analizi dativa i lokativa, čija upotreba u različitim funkcionalnim stilovima otkriva razlike u njihovoj sintaktičkoj i semantičkoj ulozi.

Dativ i lokativ, kao dva od sedam padeža u bosanskom jeziku, imaju važnu ulogu u izražavanju sintaksičkih i semantičkih odnosa među elementima rečenice. Iako se često pojavljuju u sličnim konstrukcijama, njihova funkcionalna obilježja jasno se razlikuju: dativ označava usmjerenost, cilj i namjenu, dok lokativ označava mjesto, stanje ili mirovanje u prostoru i vremenu (v. Gis, 2011).

Sinkretizam padežnih nastavaka u bosanskom jeziku ogleda se u formalnoj podudarnosti dativa i lokativa. Stoga se njihovo razlikovanje najčešće zasniva na upotrebi prijedloga. Lokativ je uvijek prijedložni padež i dolazi uz prijedloge u, na, o, po, pri, dok dativ može stajati samostalno ili uz prijedloge k(a), prema, nasuprot, unatoč, usprkos (Gis, 2011:49–50). Na morfološkom nivou razlikovanje ova dva padeža zasniva se na nekoliko kriterija:

- dativ se može javiti bez prijedloga, dok lokativ uvijek ima prijedlog;
- prijedlozi *k(a)*, *nasuprot*, *nadomak*, *unatoč* i *u(s)prkos* stoje isključivo uz dativ;
- prijedlog *prema* koristi se s dativom ako označava kretanje prema cilju, a s lokativom ako označava mirovanje u prostoru.

Dativ, kao padež dinamičnih odnosa, često izražava korist, štetu, namjenu ili cilj, dok lokativ označava mjesto, vrijeme ili predmet radnje. Razumijevanje ovih razlika od ključne je važnosti za ispravnu upotrebu padeža i pravilno oblikovanje rečeničnih odnosa. Osim gramatičke dimenzije, razlike između dativa i lokativa imaju i semantičku i stilističku vrijednost, jer doprinose preciznosti izraza i jasnoći komunikacije.

Pravilna upotreba ovih padeža, naročito u različitim funkcionalnim stilovima, odražava bogatstvo i fleksibilnost bosanskog jezika te omogućava govorniku da precizno izrazi složene odnose među radnjama, subjektima i okolnostima.

Sintaksa dativa i lokativa

Dativ i lokativ, iako pripadaju različitim padežnim kategorijama, u sintaksi bosanskog jezika ispoljavaju niz podudarnosti u pogledu svojih tipičnih pozicija i funkcija. Oba padeža realizuju se u adnominalnoj i adverbnoj poziciji, pri čemu se uspostavlja specifičan odnos dopune između padežnog oblika i upravne riječi u rečenici.

U adnominalnoj poziciji dativ i lokativ pojavljuju se kao nekongruentni atributi, dopunjujući ili precizirajući značenje imenice. Na taj način omogućavaju izražavanje dodatnih semantičkih odnosa, kao što su namjena, pripadnost, usmjerenost ili prostorna i vremenska povezanost. Ova funkcija posebno dolazi do izražaja u sintagmama u kojima padežni oblik dopunjuje osnovnu informaciju o imenici bez promjene njene gramatičke kategorije.

U adverbnoj poziciji dativ i lokativ se povezuju s glagolom, a njihova funkcija zavisi od strukture glagolske sintagme. U tom kontekstu mogu označavati priloške odredbe (mjesta, vremena, načina ili okolnosti), ali i preuzeti objekatsku funkciju. Dativ najčešće označava korisnika, primaoca ili cilj radnje, dok lokativ tipično označava mjesto, stanje ili situaciju u okviru koje se glagolska radnja odvija. Upravo ta razlika na semantičkom planu razdvaja njihovu osnovnu upotrebnu vrijednost.

Zajednička sintaktička obilježja ovih padeža potvrđuju njihovu blisku funkcionalnu povezanost, uprkos jasnim formalnim i značenjskim razlikama. Analiza njihove realizacije u administrativnom i književnoumjetničkom funkcionalnom stilu omogućava preciznije sagledavanje načina na koji padežni oblici doprinose strukturi, stilskom učinku i ekspresivnosti različitih tipova diskursa.

Adnominalna pozicija

Adnominalna pozicija obuhvata sintagme koje se sastoje od supstantivne osnove i zavisnog člana u funkciji nekongruentnog atributa. Takve konstrukcije preciziraju ili dodatno određuju značenje imenice uz koju stoje, bilo da dopunjuju značenje subjekta, objekta ili priloške odredbe u rečenici. Riječ je o supstantivnim nekongruentnim sintagmama, u kojima zavisni član najčešće predstavlja funkcionalno preobraženu sintaksemu, tj. supstantiv koji u određenom kontekstu preuzima adjektivnu funkciju (S > A).

Takav odnos može se uočiti u primjerima: kuća na obali, kupovanje majci, pristup sadržaju, kraj radovima — gdje zavisni članovi (na obali, majci, sadržaju, radovima) imaju ulogu nekongruentnih atributa i dopunjuju osnovnu imenicu prostornim, relacijskim ili značenjem namjene.

U okviru ove pozicije, dativ se može ostvariti kao:

- posesivni dativ – označava pripadnost ili odnos posjedovanja,
- dativ koristi – označava onoga kome je nešto namijenjeno ili ko ima koristi od radnje,
- dativ štete – označava učesnika koji trpi štetu ili nepovoljnu posljedicu radnje.

Lokativ u adnominalnoj poziciji ostvaruje sljedeća značenja:

- mjesno – označava prostorni odnos u vezi s imenicom,
- vremensko – određuje vremenski okvir ili situaciju,
- načinsko – izražava način ili okolnost svojstvenu imenici,
- lokativ sredstva – označava sredstvo ili posrednika djelovanja,
- lokativ dopune – dopunjuje značenje upravne imenice radi preciziranja odnosa.

Dativ u adnominalnoj poziciji

Upotreba dativa u adnominalnoj poziciji relativno je rijetka i ograničena na određene obrasce koji se u jeziku stabilizuju prvenstveno kroz ustaljene konstrukcije i specifične tipove odnosa. Dativ se u ovoj funkciji javlja kao zavisni član supstantivne sintagme, u ulozi nekongruentnog atributa, najčešće s posesivnim ili relacijskim značenjem (v. Omerović, 2011:92). U takvim slučajevima dativna riječ označava odnos pripadnosti, namjene ili usmjerenosti prema određenom subjektu. Ovaj tip atributa posebno je karakterističan za sintagme u kojima se naglašava personalna uključenost ili subjektivna veza između osnovne imenice i učesnika u radnji (npr. poklon majci, pomoć učeniku, pismo prijatelju). U tom smislu dativ ne stoji uz bilo koju imenicu, već se češće povezuje s apstraktnim i relacijskim pojmovima, dok se rjeđe javlja uz imenice koje označavaju konkretne, materijalne predmete. Time se potvrđuje da njegova adnominalna uloga nije samo formalno-sintaktička, nego u značajnoj mjeri semantički i pragmatički uslovljena.

Posesivni dativ označava pripadnost, posjedovanje ili emocionalnu povezanost s imenskom riječju. Najčešće se izražava enklitičkim oblicima ličnih zamjenica (mu, joj, ti, im), koji zamjenjuju prisvojne zamjenice (ruke joj umjesto njene ruke, sin mu umjesto njegov sin). Ovakva upotreba ima stilski karakter, pa se posesivni dativ češće javlja u književnoumjetničkom nego u administrativnom stilu:

Sjenke *im* se polako njišu... (MS, 7); Žena *mu* je i samo od njega može da očekuje zaštitu... (MS, 7); Lice *mu* je blijedo i izmučeno... (MS, 9); ...kosa *mu* je od zlata, i glas *mu* je od mekih šapata... (MS, 13); ...sin *mu* u vojsci... (MS, 49); ...srce *ti* pusto... (MS, 79)

Iz navedenih primjera jasnije se uočava da posesivni dativ ne služi samo označavanju formalnog odnosa pripadnosti, već i izražavanju subjektivnog odnosa govornika prema učesnicima radnje. On unosi nijansu bliskosti, emotivne involviranosti ili pripadanja koje prisvojne zamjenice često neutraliziraju. Upravo zbog toga posesivni dativ se smatra

gramatičkim sinonimom posesivnog genitiva, ali s izraženijim stilskim efektom topline, intimnosti ili subjektivne perspektive, što ga čini prepoznatljivim obilježjem književnoumjetničkog funkcionalnog stila.

Dativ koristi označava onoga kome je neka radnja namijenjena ili u čiju se korist vrši (v. Stanojčić, 2010:336). Ova vrsta dativa naročito je zastupljena u administrativnim tekstovima, gdje se javlja u supstantivnim sintagmama koje nose pozitivnu, utilitarnu ili podržavajuću konotaciju:

Dodjeljivanje pohvala i nagrada *učenicima*... (ZOŠ, 234); ...pružanjem podrške *nastavniku* početniku... (ZOŠ, 221); ...pomoć *roditeljima* i *učenicima*... (ZOŠ, 225); Stručna pomoć *nastavnicima*, *stručnim saradnicima* i *saradnicima*. (ZOŠ, 240)

Ovi primjeri pokazuju da se dativ koristi najčešće pojavljuje uz imenice koje označavaju institucije, procese, programe ili mjere usmjerene ka određenoj ciljnoj grupi. Njegova funkcija je jasno utilitarna – on označava primaoca koristi, podrške ili pogodnosti, pri čemu je naglašena socijalna ili organizacijska usmjerenost radnje. Upravo zato, dativ koristi posebno se lako prepoznaje u jeziku pravilnika, zakonskih akata, pedagoške dokumentacije i upravnih rješenja, gdje služi standardizovanom načinu označavanja korisnika institucionalnih mjera i postupaka.

Dativ štete, kojim se označava pojam na čiju se štetu vrši radnja (v. Stanojčić, 2010:336), nije zabilježen u analiziranom korpusu, ni u administrativnom ni u književnoumjetničkom stilu. Razlog tome leži vjerovatno u činjenici da se ova vrsta dativa pretežno ostvaruje u adverbnoj poziciji, vezana uz glagole čija se semantika odnosi na nanošenje štete, uskraćivanje ili negativno usmjereno djelovanje (npr. napakostiti, nauditi, oduzeti, umanjiti). U takvim strukturama dativ se javlja kao učesnik radnje koji trpi nepovoljnu posljedicu (npr. napakostiti nekome, nauditi mu), dok je njegova adnominalna realizacija izuzetno rijetka i uglavnom ograničena na ustaljene izraze ili kontekstualno motivirane konstrukcije. To objašnjava njegovu odsutnost u korpusu, kao i činjenicu da u analiziranim tekstovima ne funkcionira kao nekongruentni atribut, nego se primarno javlja u sintagmama sa glagolskim upravnim članom.

Dakle, primijetno je da upotreba dativa u adnominalnoj poziciji pokazuje ograničenu distribuciju u analiziranom korpusu. Posesivni dativ registrovan je isključivo u književnoumjetničkom stilu, gdje doprinosi stvaranju intimne, emocionalno obojene ekspresije i ima prepoznatljivu stilsku funkciju. Nasuprot tome, dativ koristi pojavljuje se samo u administrativnom stilu, u kontekstima koji označavaju institucionalno usmjerenu korist ili podršku određenoj ciljnoj grupi. Dativ štete nije potvrđen u korpusu, što je u skladu s njegovom općom tendencijom da se dominantno ostvaruje u adverbnim, a ne adnominalnim konstrukcijama. Ovakva raspodjela potvrđuje da se funkcije dativa u adnominalnoj poziciji ne određuju samo gramatičkom strukturom, već i stilskim tipom teksta i njegovom komunikacijskom namjenom, pri čemu se pojedini podtipovi dativa stabilizuju u onim stilovima gdje imaju najizraženiji funkcionalni učinak.

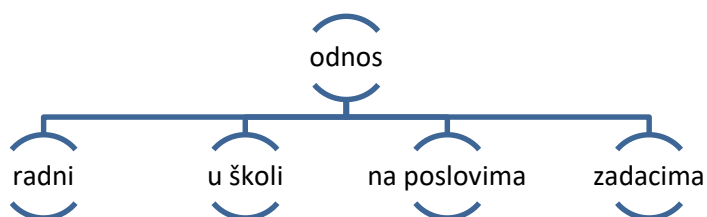
Lokativ u adnominalnoj poziciji

Već je naglašeno da je osnovno značenje lokativa vezano za označavanje mjesta, dok se u sintaksi njegova uloga ostvaruje u funkciji preciznijeg određivanja riječi u upravnom članu sintagme (v. Stanojčić, 2010:353). U adnominalnoj poziciji lokativ se javlja kao nekongruentni atribut, kojim se dopunjuje ili sužava značenje imenice prema određenoj okolnosti. Na taj način lokativ može označavati mjesni odnos (prostornu vezu uz imenicu), ali i vremensku, načinsku ili situacijsku odredbu, kao i sredstvo ili dopunu značenju imenice. Drugim riječima, lokativ u adnominalnoj poziciji funkcionira kao oblik semantičkog preciziranja i kontekstualnog

profiliranja imenice, omogućavajući da se uz osnovno označavanje referenta istakne i okvir u kojem se on nalazi ili djeluje.

Mjesni lokativ izražava prostorne odnose između imenice i pojave na koju se odnosi, najčešće uz prijedloge u, na, o, po, pri. Sintaktički, on se ostvaruje kao nekongruentni atribut koji prostorno određuje imenicu, dok na semantičkom planu doprinosi preciznosti i jasnosti izraza. Mjesni lokativ je ujedno i najfrekventniji tip lokativa u adnominalnoj poziciji, te je potvrđen u oba istražena funkcionalna stila:

...rukovođenje u osnovnoj školi... (ZOŠ, 219); ...broj učenika u odjeljenju i odgojnoj grupi... (ZOŠ, 220); ...teškoćama u razvoju... (ZOŠ, 221); ...škole u prirodi... (ZOŠ, 229); ...ocjenjivanje u osnovnoj školi... (ZOŠ, 232); ...osjećajući pustoš u sebi... (MS, 19); ...taj razgovor u mraku dućana punog bivših mirisa... (MS, 34); ...sjedenje na sredini kolibe... (MS, 66); ...drhtaj u njegovom glasu... (MS, 66); Staza u močvari... (MS, 75)

Kako se može primijetiti iz navedenih primjera mjesni lokativ u adnominalnoj poziciji u supstantivnim nekongruentnim sintagmama je frekventan i u književnoumjetničkom i u administrativnom stilu. Pojavljuje se i uz konkretne i uz apstrakte imenice, ali i uz glagolske imenice, što ukazuje na moguću preobrazbu glagolskih u neglagolske strukture gdje su imenice u dativu u glagolskim strukturama popunjavale mjesto priloške odredbe mjesta, a u neglagolskoj su nekongruentni atributi sa mjesnim značenjem.

Interesantna je i pojava složenih sintagmi gdje se na mjestu zavisnog člana nalaze dvije ili tri funkcionalno preobražene sintakse u lokativu sa mjesnim značenjem: ...radni odnos u osnovnoj školi na poslovima i radnim zadacima... (ZOŠ, 219)

Ovakve složene konstrukcije sa mjesnim lokativom naročito su frekventne u administrativnom stilu, što je u skladu sa prirodom ovoga stila, koji teži preciznom, hijerarhijski organizovanom i formalizovanom izrazu, često realiziranom putem dugih supstantivnih nizova sa genitivnim i lokativnim vezama. Time se izbjegava književnoumjetnička deskriptivnost, a ističe institucionalna, proceduralna dimenzija teksta.

Vremenski lokativ u adnominalnoj poziciji upotrebljava se za označavanje vremenske odredbe koja se odnosi na imenicu, pri čemu dodatno precizira ili pojašnjava njeno značenje. U ovoj funkciji, lokativ se javlja kao zavisni član supstantivne nekongruentne sintagme, najčešće uz prijedloge u, na, o, po, pri (putovanje po danu). Na mjestu upravnog člana tipično se nalazi konkretna imenica, dok prijedložni izraz u lokativu funkcioniše kao nekongruentni atribut. Sintaksički, vremenski lokativ dopunjuje imenicu tako što naznačuje vremenski okvir, a semantički dodaje informaciju o trajnosti, učestalosti ili periodu u kojem se određena pojava odvija. Na taj način on obogaćuje značenje imenice preciziranjem vremenskog konteksta.

...odmor za učenike u toku školske godine... (ZOŠ, 228); ...pet radnih dana u mjesecu martu... (ZOŠ, 228)

U analiziranom korpusu, vremenski lokativ u adnominalnoj poziciji zabilježen je isključivo u administrativnom stilu i to sa manjom frekvencijom, što ukazuje na njegovu ograničenu i strogo funkcionalnu upotrebu u formalnom diskursu. Njegova uloga u ovakvim kontekstima nije ekspresivna, nego informativna, usmjerena na precizno određivanje rokova, perioda i trajanja administrativnih procedura i djelatnosti.

Načinski lokativ označava način vršenja radnje, stanja ili zbivanja izraženog upravnim članom sintagme (v. Stanojčić, 2010:354). U adnominalnoj poziciji javlja se kao zavisni član supstantivne nekongruentne sintagme, pri čemu najčešće stoji uz glagolsku imenicu kao upravni član (postupanje po žalbi). Njegova uloga je da поближе odredi imenicu s obzirom na okolnost koja ukazuje na način ili proceduru izvođenja radnje. Sintaksički, načinski lokativ i u ovoj realizaciji funkcionira kao nekongruentni atribut izražen prijedložno-padežnim izrazom.

...i rad škole *u skladu sa*... (ZOŠ, 223); ...postupanje *po žalbi*... (ZOŠ, 243); ...postupanje *po javnom konkursu*... (ZOŠ, 243); ...nepostupanja *po datim uputama i smjernicama* Ministarstva... (ZOŠ, 248); ... sama kao *u grobu*... (MS, 19)

Iz navedenih primjera vidljivo je da načinski lokativ u adnominalnoj poziciji nije frekventan, posebno u književnoumjetničkom stilu, gdje se njegova funkcija rjeđe ostvaruje. Međutim, u administrativnom stilu on se stabilno veže uz glagolske imenice, pri čemu se naglašava proceduralnost, normativnost i usmjerenost na pravila postupanja. Time načinski lokativ doprinosi formalizaciji i standardizaciji izraza, što je u skladu s osnovnim odlikama administrativnog stila.

Lokativ sredstva označava sredstvo kojim se vrši radnja, stanje ili zbivanje izraženo upravnim članom sintagme (v. Stanojčić, 2010:354). U adnominalnoj poziciji javlja se kao zavisni član supstantivne nekongruentne sintagme, najčešće uz glagolske imenice koje označavaju radnju (sviranje na gitari), kao i u konstrukcijama u kojima se imenica određuje prema materijalu ili formi (okovana u zlatu). U tim slučajevima lokativ поближе određuje imenicu u smislu sredstva ili posrednika pomoću kojeg se radnja realizira. Sintaksički, i ovdje je riječ o nekongruentnom atributu izraženom prijedložno-padežnim izrazom. U analiziranom korpusu lokativ sredstva nije potvrđen, ni u administrativnom ni u književnoumjetničkom funkcionalnom stilu. Odsustvo ove upotrebe može se povezati s činjenicom da se značenje sredstva u bosanskom jeziku prvenstveno izražava instrumentalom, koji u sintaksi ima stabilnu i frekventnu funkciju označavanja sredstva (pisati olovkom, rezati nožem). Zbog toga lokativ u ovoj značenjskoj ulozi ostaje marginalan i pojavljuje se tek sporadično, najčešće u stiliziranim ili idiomatskim izrazima.

Lokativ dopune ima funkciju dopunjavanja upravne imenice u lokativnoj sintagmi i pojavljuje se kao zavisni član supstantivne nekongruentne sintagme (v. Stanojčić, 2010:354). Njegova uloga je da proširi ili precizira značenje osnovne imenice, pružajući dodatnu informaciju o pojmu na koji se odnosi, i to na način koji je, u sintaksičkom smislu, srodan ulozi objekta u glagolsko-imeničkim strukturama. Sintaksički, lokativ dopune funkcionira kao nekongruentni atribut izražen prijedložno-padežnim izrazom.

...podaci o osnovnim školama... (ZOŠ, 219); ...Pravilnikom o inkluzivnom obrazovanju... (ZOŠ, 221); ...izvještaj o uspjehu... (ZOŠ, 229); ...bliže odredbe o povredama discipline... (ZOŠ, 235); ...odlučivanje o prestanku prava nastavnika... (ZOŠ, 243); ...nema razloga ni za smijeh ni za misao o lukavstvu... (MS, 17); ...mogućnost da sačuva iluzije o sebi... (MS, 27); ...njene misli o želji za bjekstvom... (MS, 32); Ovo je prvi korak *na putu* u nesigurnost. (MS, 34); ...prazna je i bez odjeka *u njemu*... (MS, 76)

U administrativnom stilu, lokativ dopune je posebno frekventan, jer omogućava terminološku preciznost, sistematičnost i jasno hijerarhizirane odnose među pojmovima. On služi tome da se odredi tačno šta je predmet propisa, odluke, rješenja ili postupka. U književnoumjetničkom stilu, međutim, lokativ dopune javlja se široko i semantički slojevito, uz konkretne i apstraktne imenice, gdje doprinosi asocijativnosti, sugestivnosti i unutrašnjoj psihološkoj motivaciji izraza. Time postaje sredstvo oblikovanja doživljajne perspektive i emocionalne nijanse unutar narativnog ili lirskog konteksta.

Dakle, zaključuje se da lokativ u adnominalnoj poziciji pokazuje raznovrsne mogućnosti dopunjavanja značenja imenice, pri čemu njegova upotreba zavisi od semantičkog tipa odnosa koji se ostvaruje u sintagmi. Mjesni lokativ ističe se kao najfrekventniji, potvrđen u oba funkcionalna stila, uz konkretne, apstraktne i glagolske imenice, što ukazuje na njegovu stabilnu sintaktičko-semantičku funkciju označavanja prostornog okvira. Vremenski i načinski lokativ javljaju se prvenstveno u administrativnom stilu, gdje služe za precizno označavanje perioda, procedura i normi, dok je lokativ sredstva u adnominalnoj poziciji sporadičan, što je u skladu s činjenicom da se značenje sredstva u bosanskom jeziku primarno izražava instrumentalom. Lokativ dopune pokazuje najširu distribuciju, budući da omogućava preciziranje odnosa među pojmovima u administrativnim tekstovima i izražavanje asocijativne i psihološke slojevitosti u književnoumjetničkim tekstovima. Ovakva raspodjela potvrđuje da funkcija lokativa u adnominalnim sintagmama zavisi kako od gramatičke strukture, tako i od stila i komunikacijske namjene teksta, te da se pojedini značenjski tipovi lokativa stabilizuju upravo u onim stilovima u kojima ostvaruju najjasniji funkcionalni učinak..

Na temelju analiziranih primjera može se zaključiti da se dativ i lokativ u adnominalnoj poziciji u administrativnom i književnoumjetničkom funkcionalnom stilu koriste za označavanje različitih relacijskih i okolnosnih odnosa, koji dopunjuju značenje upravne imenice. Dativ u ovoj poziciji najčešće ostvaruje posesivno značenje ili označava korisnika određene radnje u administrativnim tekstovima. Njegova frekvencija varira: posesivni dativ je dominantan u književnoumjetničkom stilu, dativ koristi u administrativnom, dok dativ štete nije potvrđen ni u jednom od stilova u analiziranom korpusu. S druge strane, lokativ u adnominalnoj poziciji ostvaruje više značenjskih tipova: mjesni, vremenski, načinski, sredstva i dopune. Najfrekventniji su mjesni lokativ i lokativ dopune, i to u oba stila, pri čemu prvi precizira prostorni, a drugi pojmovni odnos uz imenicu. Vremenski i načinski lokativ javljaju se rjeđe i pretežno u administrativnom stilu, dok lokativ sredstva nije zabilježen u korpusu, što je u skladu s činjenicom da se značenje sredstva u bosanskom jeziku primarno izražava instrumentalom. Uočene frekvencijske i funkcionalne razlike uvjetovane su dvama faktorima:

1. dativ u adnominalnoj poziciji funkcioniše kao stilska rezerva posesivnog genitiva i posesivnih zamjenica, te se češće bira u kontekstima gdje se želi postići intimizacija ili interpersonalna bliskost;
2. lokativ prirodno upućuje na adverbijalne odnose, što objašnjava njegovu veću zastupljenost u adverbijalnoj poziciji, dok se samo pojedine njegove značenjske realizacije stabilizuju u adnominalnoj.

Zaključno, upotreba dativa i lokativa u adnominalnoj poziciji značajno doprinosi semantičkom obogaćivanju i preciziranju iskaza, bilo da se označavaju odnosi pripadnosti i korisnosti ili prostorne, vremenske i situacijske okolnosti, čime se u tekstu postiže veća jasnoća, određenost i stilska izražajnost.

Adverbalna pozicija

Adverbalna pozicija odnosi se na sintagme u kojima se na mjestu upravnog člana nalazi glagol, dok se na mjestu zavisnog člana može pojaviti supstantivna, verbalna ili adverbijalna sintaksema, uključujući i funkcionalno preobražene oblike. Funkcija zavisnog člana u takvim sintagmama zavisi od vrste i značenja glagolske sintagme u kojoj se ostvaruje.

Verbalne sintagme su one u kojima je upravni član glagol. Ukoliko je zavisni član supstantivna riječ koja nije funkcionalno preobražena, on obično označava objekat (pokloniti majci), te je riječ o verbalnim objekatskim sintagmama. Nasuprot tome, kada zavisni član označava prilošku odredbu (govoriti danas, govoriti u učionici), riječ je o verbalnim adverbijalnoodredbenim sintagmama, u kojima se na mjestu adverbijalne odredbe može nalaziti adverb ili funkcionalno preobražena supstantivna sintaksema.

U ovom radu razmatraju se dvije vrste verbalnih sintagmi, i to: verbalne objekatske sintagme, u kojima se na mjestu objekta nalazi supstantivna sintaksema u dativu ili lokativu, u funkciji daljeg objekta, kao i verbalne adverbijalnoodredbene sintagme, u kojima se na mjestu zavisnog člana nalazi funkcionalno preobražena supstantivna sintaksema u obliku dativa ili lokativa.

Dativ u adverbilnoj poziciji može imati sljedeća značenja:

- dativ cilja – označava krajnju usmjerenost radnje,
- dativ namjene – označava kome ili čemu je radnja namijenjena,
- dativ koristi – označava onoga ko ima korist ili dobit od radnje,
- dativ štete – označava učesnika koji trpi nepovoljnu posljedicu radnje,
- dativ interesa – označava učesnika na koga se radnja odnosi ili tiče, posredno ili situaciono.

Lokativ u adverbilnoj poziciji može imati:

- mjesno značenje – označava mjesto u kojem se radnja odvija,
- vremensko značenje – označava vremenski okvir ili period radnje,
- načinsko značenje – označava način ili okolnost pod kojom se radnja odvija,
- značenje sredstva – označava sredstvo ili posredstvo radnje,
- značenje dopune – dopunjuje glagolsko značenje određivanjem predmeta misli, govora ili opažanja.

Dativ u adverbilnoj poziciji

Dativ se u najvećem broju slučajeva javlja uz glagole kao upravne članove verbalnih sintagmi, dok je njegova frekvencija uz ostale vrste riječi relativno niska. U takvim konstrukcijama dativ najčešće preuzima ulogu daljeg objekta, dopunjujući glagol i označavajući učesnika prema kojem je radnja usmjerena ili na kojeg se ona odnosi. Rjeđe, dativ u adverbilnoj poziciji vrši funkciju adverbijalne odredbe, pri čemu se njegovim oblikom označava cilj, namjena, korist, šteta ili interes radnje (v. Omerović, 2011:92).

Dativ cilja izražava kome ili čemu je radnja usmjerena kao konačnom odredištu. Najčešće se javlja uz glagole kretanja, upućivanja, predaje i usmjeravanja, gdje označava pravac ili krajni cilj radnje.

...žalba se upućuje *školskom odboru*... (ZOŠ, 235); Škole su dužne...napraviti listu nastavnika...*prema Okvirnom programu*... (ZOŠ, 238); ...radnik ima pravo ponijeti žalbu *školskom odboru*. (ZOŠ, 239); ...inspekcija dostavlja *Ministarstvu*... (ZOŠ, 241); Već su četiri puta svratili njegovoj *kući*... (MS, 3); Žena je pošla kroz šljivik, *prema ogradi*.; (MS, 50); ...išli su dugo, s kraja na kraj trga, *prema zatvoru*... (MS, 60); ... i da se uputi *prema rijeci*. (MS, 75); Onda je pošla *kući*, a kuće nije bilo. (MS, 104)

Analiza pokazuje da se dativ cilja javlja u oba funkcionalna stila, ali sa različitim stilskim i frekventnim obilježjima. U administrativnom stilu njegova je upotreba ograničena i ima informativnu i formalno-precizirajuću funkciju, kojom se određuje pravac administrativne radnje (upućivanje, dostavljanje, podnošenje). Nasuprot tome, u književnoumjetničkom stilu dativ cilja je značajno frekventniji i ima izražajnu ulogu, učestvujući u oblikovanju prostorne perspektive, dinamike kretanja i narativnog toka. Drugim riječima, dok administrativni stil dativ cilja koristi radi jasnoće i proceduralnog određenja, književni ga stil koristi radi stvaranja kretanja, usmjerenosti i psihološke ili prostorne napetosti u prizoru.

Dativ namjene pojavljuje se u službi daljeg objekta. Najčešće se javlja uz glagole davanja, namjenjivanja, upućivanja ili pružanja, pri čemu je njegova upotreba semantički uslovljena značenjem glagola. Ovaj dativ označava onoga kome je radnja namijenjena ili u čiju je korist ona izvršena.

...imenovanim *direktorima* i *pomoćnicima* direktora zabranjuje se...; (ZOŠ, 223); ...i davanje saglasnosti *Pedagoškom zavodu*...; (ZOŠ, 229); Osnovna škola upisanim *učenicima*...izdaje učeničku knjižicu.; (ZOŠ, 231); ...reći će *mu* poslije oni drugi.; (MS, 8); Tako će *joj* reći. A šta će *mu* ona odgovoriti?; (MS, 34); ...morat će da *im* kaže kako to postiže...; (MS, 37)

U administrativnom funkcionalnom stilu dativ namjene je frekventan, jer se koristi za precizno označavanje korisnika institucijske radnje (primanja, izdavanja, upućivanja, donošenja odluka). U književnoumjetničkom stilu javlja se rjeđe, ali kada se pojavi, ima važnu ulogu u formiranju odnosa među sudionicima radnje, doprinosi interpersonalnoj dinamici, relacijama među likovima i izražavanju socijalne ili emocionalne distance / bliskosti.

Dativ koristi označava učesnika koji ima korist, dobit ili pogodnost od vršenja radnje. Javlja se u službi daljeg objekta, pri čemu je njegova upotreba najčešće semantički uslovljena glagolima koji označavaju pružanje, davanje, omogućavanje ili pomaganje. Dativ koristi predstavlja posebnu podvrstu dativa namjene, ali sa jasno istaknutim značenjem pozitivnog učinka radnje na označenog učesnika.

Škola pruža *nastavnicima* optimalnu podršku...; (ZOŠ, 225); ...Ministarstvo će predložiti osnivaču...; (ZOŠ, 226); ...a škola obavezu pomoći *roditeljima*...; (ZOŠ, 236); ...odobrava *učeniku* škole završavanje...; (ZOŠ, 250); ...a lako je njoj kad joj je Bog dao *sreću* i onakvog muža...; (MS, 37); ...kupio sam *ti* haljine jesenas...; (MS, 74); ...i bilo *mu* je dobro s njom, *kuvala mu* je, *prala*, *dočekivala*...; (MS, 75)

Dativ koristi je znatno frekventniji u administrativnom funkcionalnom stilu, gdje je njegova upotreba ustaljena u kontekstima označavanja korisnika propisa, prava i mjera. U književnoumjetničkom funkcionalnom stilu javlja se rjeđe, uglavnom u enklitičkim oblicima

ličnih zamjenica, gdje ima izražajno-relacijsku ulogu, doprinosi psihologizaciji likova i nijansiranju međuljudskih odnosa..

Dativ štete označava učesnika koji trpi nepovoljnu posljedicu radnje. Javlja se u funkciji daljeg objekta, a njegova je upotreba najčešće povezana s glagolima koji značenjski označavaju nanošenje štete, uskraćivanje, oduzimanje ili činjenje nepravde. Kao i dativ koristi, i dativ štete predstavlja podvrstu dativa namjene, ali sa jasno negativno obilježenim značenjem.

...šteta *učenicima*, njihovim *roditeljima* ili društvenoj *zajednici*.; (ZOŠ, 248); ...prema ovoj obavezi roditelji podliježu prekršajnoj *odgovornosti*.; (ZOŠ, 236); ...kao da *im* je podvalio...; (MS, 7); ...i to su *joj* uzimali za zlo...; (MS, 37); ...a gospodin upravnik zatvora oduzet će *ocu* posao...; (MS, 58)

Analiza pokazuje da se dativ štete pojavljuje u oba funkcionalna stila, i u administrativnom i u književnoumjetničkom, pri čemu se njegova semantička funkcija zadržava stabilnom. U administrativnom stilu on ima pretežno normativno-pravni karakter, označavajući subjekta na čiju se štetu radnja odnosi u okviru propisa, postupaka i disciplinskih mjera. U književnoumjetničkom stilu, međutim, dativ štete dobija i izražajnu vrijednost, učestvujući u karakterizaciji likova, prikazu emocionalnih odnosa i izgradnji narativne perspektive.

Dativ interesa (dativ interesovanja) označava ličnu uključenost, emotivnu reakciju ili subjektivni odnos govornika prema onome što je izraženo glagolom. Najčešće se ostvaruje ličnim zamjenicama u dativu (u prvom licu jednine ili množine) i javlja se u funkciji daljeg objekta, pri čemu ne označava stvarnog primaoca radnje, nego onoga kome je situacija važna, bliska ili se neposredno tiče.

...prostrano *im* je i pusto...; (MS, 4); ...i nije *mi* žao i nikad nisam pokazao da *mi* je žao...; (MS, 74); ...izgledaš *mi* čudna...; (MS, 74)

Dativ interesa pojavljuje se isključivo u književnoumjetničkom funkcionalnom stilu, gdje se koristi sporadično, najčešće u dijalogu, unutrašnjem monologu ili narativnoj perspektivi. Njegova uloga je izražajno-emocionalna: on prenosi psihološko stanje, emotivnu reakciju ili tonalitet govornog stava. U administrativnom funkcionalnom stilu ovaj tip dativa nije zabilježen, što je u skladu sa neutralnošću, odsustvom subjektivnosti i formalnom svrhom administrativnog jezika.

Zaključuje se da dativ u adverbnoj poziciji ostvaruje niz semantički diferenciranih funkcija, koje zavise od vrste i usmjerenosti glagolske radnje. Dativ cilja i dativ namjene označavaju različite vrste usmjerenosti radnje, dok dativ koristi i dativ štete ukazuju na pozitivne ili negativne posljedice radnje po određenog učesnika. Dativ interesa ostvaruje izrazitu emotivnu i subjektivnu vrijednost, te je svojstven samo književnoumjetničkom stilu. Razlike u frekventnosti pojedinih podtipova pokazuju da administrativni stil preferira neutralne, precizne i funkcionalno određene upotrebe dativa, dok književnoumjetnički stil koristi dativ za izražavanje odnosa među likovima, unutrašnjih stanja i narativne perspektive.

Lokativ u adverbnoj poziciji

Kao što je već navedeno, osnovno opće značenje lokativa je značenje mjesta (v. Stanojčić, 2010:353). Lokativ u adverbnoj poziciji vrši funkciju priloške odredbe. S obzirom na okolnost vršenja glagolske radnje razlikuju se i značenja lokativa u adverbnoj poziciji, i to: mjesno, vremensko, načinsko, sredstvo i dopuna.

Mjesni lokativ u adverbnoj poziciji koristi se za izražavanje prostorne odredbe glagolske radnje. U ovoj funkciji lokativ se javlja kao zavisni član verbalne adverbijalnoodredbene sintagme i sintaksički vrši funkciju priloške odredbe mjesta. Zavisni član je funkcionalno preobražen u adverbijalnu ulogu (S > ADV), npr. boraviti u kući.

... vodi se u *Ministarstvu*... (ZOŠ, 219); U *školi* ne smije postojati...; (ZOŠ, 221); ... obrazovanje će biti pruženo u *bolnici*... (ZOŠ, 225); U svim javnim i privatnim *školama* u Kantonu utemeljit će se... (ZOŠ, 226); Učenik koji se obrazovao u *drugom kantonu*... (ZOŠ, 232); ...u *staji* je tamnije nego napolju... (MS, 4); Oružje im je u *rukama*... (MS, 7); U *uglu* je prostrta slamarica. (MS, 18); Žena sjedi na *zemlji*. (MS, 46); Ptica je pijuknula u *granju*. (MS, 44)

Istraživanje je pokazalo da je mjesni lokativ u adverbnoj poziciji najfrekventniji oblik lokativa, te da je prisutan u oba istražena funkcionalna stila. Iako je zastupljen u oba stila, frekventniji je u književnoumjetničkom stilu, gdje, uz osnovnu prostornu funkciju, ima i stilsku ulogu u oblikovanju ambijenta, atmosfere, simbolike prostora i emocionalne obojenosti izraza, doprinoseći stvaranju vizuelnosti i doživljajnosti narativnog prostora.

Vremenski lokativ u adverbnoj poziciji koristi se za označavanje vremenske odredbe glagolske radnje. Upravni glagol se s lokativom u ovoj funkciji najčešće povezuje prijedlozima u, na, o, po, pri. Sintaksički, lokativ vrši funkciju priloške odredbe za vrijeme, dok na semantičkom planu donosi informaciju o vremenskom okviru, trajanju ili trenutku ostvarivanja radnje (v. Stanojčić, 2010:353). U ovim strukturama riječ u lokativu predstavlja funkcionalno preobraženu supstantivnu sintagmu (S > ADV).

... počinje u kalendarskoj *godini*... (ZOŠ, 221); opći uspjeh... utvrđuje se na *kraju* ... (ZOŠ, 233); Privatna škola može početi sa radom *po dobivanju* saglasnosti...; (ZOŠ, 223); Javljalo se to i u *noći*... (MS, 13); Uvijek tako dolaze u *početku*. (MS, 31); ... a *po danu* sjedio...; (MS, 59)

Primjeri vremenskog lokativa zabilježeni su u oba funkcionalna stila, pri čemu je njegova upotreba nešto frekventnija u književnoumjetničkom diskursu, gdje, osim informativne, često ima i stilsku ulogu u oblikovanju temporalne atmosfere, ritma naracije i subjektivnog doživljaja vremena.

Načinski lokativ označava način vršenja radnje, stanja ili zbivanja (v. Stanojčić, 2010:354). U adverbnoj poziciji javlja se kao zavisni član verbalne adverbijalnoodredbene sintagme, gdje sintaksički ostvaruje funkciju priloške odredbe načina, najčešće u okviru prijedložno-padežnog izraza. Takav zavisni član sintagme je funkcionalno preobražena supstantivna sintaksa (S > ADV).

Nastava se izvodi na *jezicima*... (ZOŠ, 221); ...izvršavaju obaveze *po nalogu*; (ZOŠ, 237); izvodi nastavu *po Nastavnom planu* i okvirnom *programu*... (ZOŠ, 252); ... baš zato što su oni ušli u *cipelama*... (MS, 6); Sestra je trčala za njom i zvala je *po imenu*... (MS, 36); Izašao je iz kolibe ... i stojeći na *jednoj nozi*... (MS, 67)

Navedeni primjeri pokazuju da je načinski lokativ podjednako zastupljen u administrativnom i književnoumjetničkom stilu, ali sa različitim funkcionalnim naglascima. U administrativnom stilu on primarno služi preciziranju proceduralnosti i načina izvršenja radnje, dok u književnoumjetničkom stilu doprinosi stilizaciji izraza, opisnosti i prikazu doživljajnog i situacionog tona radnje.

Lokativ sredstva označava sredstvo kojim se vrši radnja (v. Stanojčić, 2010:354). U adverbnoj poziciji javlja se kao zavisni član verbalne sintagme i sintaksički vrši funkciju priloške odredbe sredstva. Međutim, kao što je već pokazano i u adnominalnoj poziciji, ovaj

tip lokativa je marginalan, budući da se značenje sredstva u bosanskom jeziku primarno izražava instrumentalom, koji u toj ulozi ima stabilnu i frekventnu upotrebu. U skladu s tim, u analiziranom korpusu lokativ sredstva nije zabilježen ni u adnominalnoj, ni u adverbnoj poziciji, što potvrđuje njegovu ograničenu funkcionalnu vrijednost i potiskivanje od strane instrumentala u izražavanju značenja sredstva.

Lokativ dopune ima funkciju dopune upravnoj riječi u lokativnoj sintagmi (v. Stanojčić, 2010:354). U adverbnoj poziciji javlja se kao zavisni član koji dopunjuje značenje glagola, precizirajući na šta se radnja odnosi, odnosno šta je predmet misli, govora, brige ili odlučivanja.

odlučuje o raspoređivanju nastavnika... (ZOŠ, 246); brine se o sigurnosti i zdravlju, te o pravima, obavezama i interesima... (ZOŠ, 246); ...zaključuje ugovor o radu; brine se o zbrinjavanju tehnološkog viška... (ZOŠ, 246); Nisu govorili o poslovima... (MS, 8); ... pametni mangup koji je sve znao o gradu... (MS, 12); ... govorio o sebi... (MS, 12)

Analiza pokazuje da je lokativ dopune značajno učestaliji u književnoumjetničkom funkcionalnom stilu, gdje se javlja uz glagole koji zahtijevaju semantičku dopunu (glagoli mišljenja, govorenja, opažanja i emocionalnih stanja), te time doprinosi psihologizaciji iskaza i oblikovanju unutrašnje perspektive likova. U administrativnom stilu njegova je upotreba prisutan ali znatno rjeđa, najčešće u kontekstima normativnog preciziranja oblasti o kojoj se odlučuje ili koja je predmet regulacije.

Zaključno, lokativ u adverbnoj poziciji ostvaruje različite priloške i dopunske funkcije u zavisnosti od vrste označene okolnosti. Mjesni lokativ pokazuje se kao najfrekventniji tip i zabilježen je u oba funkcionalna stila, pri čemu u administrativnim tekstovima obavlja informativnu i normativno-prostornu funkciju, dok u književnoumjetničkom stilu ima i stilsku vrijednost u oblikovanju ambijenta i atmosfere. Vremenski i načinski lokativ također se javljaju u oba stila, ali se češće realizuju u administrativnom diskursu, gdje doprinose preciziranju proceduralnih i temporalnih odredbi. Lokativ sredstva, kao što je potvrđeno i u adnominalnoj poziciji, nije zabilježen, što je u skladu s time da funkciju označavanja sredstva preuzima instrumental. Lokativ dopune pokazuje najširu stilsku rasprostranjenost, budući da u administrativnom stilu precizira predmet odluke, regulacije ili postupanja, dok u književnoumjetničkom stilu učestvuje u izražavanju misaonih, govornih i emocionalnih procesa likova. Ovakva raspodjela potvrđuje da upotreba lokativa u adverbnoj poziciji zavisi kako od semantičkog tipa glagola, tako i od stilskih potreba diskursa, pri čemu se pojedini značenjski tipovi lokativa stabilizuju upravo u onim stilovima u kojima ostvaruju najizraženiji funkcionalni i stilski učinak.

Na osnovu analize može se zaključiti da adverbne pozicije imaju ključnu ulogu u strukturiranju glagolske radnje i preciziranju njenog značenja u oba razmatrana funkcionalna stila. U administrativnom stilu, adverbni dativi i lokativi služe prvenstveno funkcionalnoj i normativnoj preciznosti, omogućavajući jasno označavanje usmjerenosti, namjene, koristi, štete, interesa, kao i prostornog, vremenskog i načinskog okvira radnje. Time doprinose standardizovanoj i jednoznačnoj interpretaciji prava, obaveza i procedura. U književnoumjetničkom stilu, međutim, ovi oblici prevazilaze svoju osnovnu sintaktičku funkciju: dativ se koristi za nijansiranje međuljudskih odnosa, emocionalnih stanja i perspektive likova, dok lokativ, naročito mjesni, učestvuje u stvaranju ambijenta, simbolike prostora i narativne atmosfere. U tom kontekstu, dativ i lokativ postaju stilski i semantički nosioci značenja, učestvujući u psihologizaciji likova i oblikovanju prostorne i emotivne tekture teksta. Stoga se pokazuje da adverbne pozicije, premda zasnovane na istim

gramatičkim mehanizmima, u različitim stilovima ostvaruju različite funkcionalne i stilističke efekte: od normativne jasnoće do poetičke ekspresivnosti.

Ostale pozicije i značenja dativa

Pored adnominalne i adverbale pozicije, dativ se u rečenici može javiti i uz pridjeve, kao i u subjekatskoj poziciji.

U adjektivnim sintagmama, na mjestu upravnog člana nalazi se pridjev, dok se na mjestu zavisnog člana može pojaviti supstantivna sintaksema u obliku dativa. Takva sintaksema nije funkcionalno preobražena, već predstavlja dopunu pridjeva uz koji stoji. U analiziranom korpusu zabilježen je samo jedan primjer ovakve upotrebe i to u administrativnom funkcionalnom stilu: ...od obrazovanja primjerenog njihovom uzrastu i sposobnostima... (ZOŠ, 236). Na osnovu toga može se zaključiti da je upotreba dativa uz pridjeve izuzetno rijetka: u administrativnom stilu registrovan je samo jedan primjer, dok u književnoumjetničkom stilu ovakav tip upotrebe nije potvrđen.

S druge strane, u korpusu je zabilježen značajan broj primjera u kojima se dativ javlja u funkciji subjekta. Riječ je o logičkom subjektu, tj. subjektu shvaćenom u semantičko-sintaktičkom smislu, gdje dativ označava nositelja iskustva, stanja ili percepcije. Time dativ, iako nesubjekatski u svojoj osnovi, može poprimiti subjekatsku ulogu kada se subjekt određuje značenjski, a ne gramatički.

Radniku je psihičko ili fizičko zdravlje narušeno. (ZOŠ, 239); *Licu* koje je osuđeno... (ZOŠ, 239); *Osobama* je izrečena pravosnažna presuda. (ZOŠ, 243); ... *njemu* je svejedno kuda idu ili šta rade... (MS, 3); *A komandiru* je svejedno, crna pogurena sjenka ide istim korakom... (MS, 25); *Njemu* se žurilo, htio je da sazna zašto je došla.; (MS, 38); *Meni* je svejedno... (MS, 64); *Ljudima* je uvijek nanovo teško... (MS, 80)

Analiza pokazuje da je dativ u funkciji subjekta naročito frekventan u književnoumjetničkom funkcionalnom stilu, gdje doprinosi izražajnosti, psihološkoj profilaciji likova i individualizaciji doživljaja. U administrativnom stilu njegova se upotreba javlja rijetko i ograničeno, što je u skladu sa formalizovanim, neutralnim i nepersonaliziranim karakterom tog stila.

Ostale pozicije i značenja lokativa

Pored adnominalne i adverbale pozicije, lokativ se može javiti i uz pridjeve, te u funkciji dijela imenskog predikata. Ove upotrebe pokazuju dodatne semantičke i sintaksičke mogućnosti lokativa, jer u tim pozicijama lokativ ne izražava samo prostorni odnos, već i stanje, svojstvo ili relacijski odnos između subjekta i predikata.

Lokativ uz pridjeve javlja se u oba istražena funkcionalna stila, ali sa vrlo niskom frekvencijom. Ovakva upotreba karakteristična je za pridjeve koji označavaju fizička, psihička ili emocionalna stanja subjekta, kao i za one koji izražavaju situacionu određenost ili relaciju prema prostoru. U tim slučajevima lokativ semantički dopunjuje pridjev tako što pruža dodatnu okolnost stanja, položaja ili izgleda. U književnoumjetničkom stilu ovakve konstrukcije mogu imati i metaforičan karakter, čime doprinose stilizaciji opisa i psihološkom nijansiranju izraza.

...lice angažovano *u* odgojno-obrazovnom procesu... (ZOŠ, 219); ... zakonom zabranjenih sredstava *u* školskim prostorima... (ZOŠ, 221); ...programa definisanih *na* ishodišta učenja... (ZOŠ, 223); ... pa je strina požurila za poslom, zelena *u* licu... (MS, 38); ...crven *u* licu od stida... (MS, 59)

Na osnovu navedenih primjera može se zaključiti da je lokativ uz pridjeve rijedak i sporadičan u oba funkcionalna stila, ali da u književnoumjetničkom stilu može imati izraženiju stilsku i ekspresivnu vrijednost, naročito u opisima emocionalnih stanja i karakterizaciji likova.

Lokativ kao dio imenskog predikata zabilježen je isključivo u književnoumjetničkom funkcionalnom stilu. Ovakve konstrukcije se javljaju u rečenicama koje opisuju ambijent, raspored likova u prostoru ili emocionalno stanje kroz prostorne slike. Time lokativ doprinosi slikovnosti i konkretizaciji narativnog okvira, povezujući likove, predmete i radnju sa prostorom i atmosferom pripovjednog trenutka.

... i žali se što je kuća *u ravnici* i *kraj puta*... (MS, 3); Tri dana je već *u* njegovoj *grupi*, a taj ćutljivi čovjek... (MS, 24); ... bilo ih je i *u* drugim *sokacima*, *po dvorištima*... (MS, 33); Ali ona je bila *u igri*, gledala ga tobože smeteno... (MS, 46); Zavoji su *u korpi*. (MS, 86); Uvijek je bio *po strani*... (MS, 101)

Lokativ u funkciji dijela imenskog predikata, dakle, pokazuje tendenciju pojavljivanja gotovo isključivo u književnom diskursu, gdje ima izraženu slikovnu, deskriptivnu i psihološku funkciju. U administrativnom stilu takve se konstrukcije izbjegavaju, u skladu sa težnjom ka jednoznačnosti, neutralnosti i formalnoj konciznosti izraza.

Zaključak

Istraživanje sintaksičkih aspekata dativa i lokativa u administrativnom i književnoumjetničkom funkcionalnom stilu pokazalo je da upotreba ovih padeža nije jedinstvena ni statična, već stilistički i funkcionalno uslovljena. Padeži, iako gramatički definirani u jeziku, ostvaruju različite semantičke i sintaksičke vrijednosti u zavisnosti od tipa diskursa, komunikacijske namjene i tekstualnog okvira.

U adnominalnoj poziciji, lokativ se pokazao kao frekventniji od dativa. Najzastupljenija su njegova mjesna i dopunska značenja, koja se pojavljuju u oba funkcionalna stila, dok su vremenski i načinski lokativ prisutni u manjoj mjeri, pretežno u administrativnom stilu. Lokativ sredstva nije potvrđen. Dativ u adnominalnoj poziciji ostvaruje prije svega posesivno značenje ili označava korist, pri čemu je posesivni dativ karakterističan za književnoumjetnički stil (izražajnost, intimnost, relacijska bliskost), a dativ koristi za administrativni stil (precizno označavanje korisnika radnje). Dativ štete u ovoj poziciji gotovo je odsutan. Time se pokazuje da dativ u adnominalnoj ulozi često funkcioniše kao stilaska alternativa posesivnom genitivu i posesivnim zamjenicama, dok lokativ u ovoj poziciji preuzima semantičke odredbe bliske adverbijalnim značenjima.

U adverbijalnoj poziciji, oba padeža označavaju okolnosti glagolske radnje, ali s različitim težinama i funkcijama. Kod lokativa su mjesno i dopunsko značenje najfrekventnija i stabilna, dok vremensko i načinsko značenje pokazuju stilsku selektivnost u zavisnosti od tipa diskursa. Kod dativa je zabilježena jasna semantička razuđenost: dativ cilja, namjene i koristi najizraženiji su u administrativnom stilu, dok dativ interesa i pojedini oblici dativa štete dobijaju značajnu ekspresivnu ulogu u književnoumjetničkom stilu. Dativ kao subjekt u književnom jeziku posebno otkriva psihologizacijsku i perspektivnu dimenziju sintakse, jer označava nositelja iskustva, što administrativni stil izbjegava zbog težnje ka neutralnosti i sistematičnosti izraza.

U ostalim pozicijama, dativ uz pridjeve i lokativ kao dio imenskog predikata javljaju se sporadično, ali su stilistički obilježeni: prvi u opisivanju stanja i svojstava, drugi u oblikovanju slikovnosti i narativnog ambijenta.

Sveukupno, rezultati pokazuju da administrativni funkcionalni stil teži standardizaciji, jednoznačnosti i formalnoj preciznosti, zbog čega favorizira gramatički stabilne i predvidive konstrukcije dativa i lokativa. Suprotno tome, književnoumjetnički stil koristi širi spektar padežnih značenja, uključujući metaforičnost, psihološku ekspresivnost i narativnu ambijentalnost, čime dativ i lokativ postaju stilski nosioci ekspresije i izražajne subjektivnosti.

Ovakav pristup doprinosi boljem razumijevanju odnosa između gramatike i stila u bosanskom jeziku i otvara mogućnost za dalja istraživanja u pravcu kontrastivne analize s drugim funkcionalnim stilovima ili širim korpusnim uzorcima — posebno u smjeru pragmatičke i kognitivne interpretacije padežnih značenja u diskursu.

Conclusion

This study examined the syntactic behavior of the dative and locative cases in the administrative and literary functional styles of the Bosnian language, demonstrating that their use is shaped by stylistic and communicative factors rather than being fixed or uniform. The analysis showed that the distribution, frequency, and semantic functions of these cases vary significantly across styles.

In adnominal position, the locative is generally more frequent, particularly with spatial and complement meanings, while the dative primarily expresses possession or benefit. The possessive dative is characteristic of the literary style, where it conveys intimacy and relational nuance, whereas the dative of benefit is more common in the administrative style, where it serves to specify the beneficiary of institutional actions. The dative of disadvantage is rarely attested.

In adverbial position, both cases function to express circumstances of the verbal action. The locative most often marks place and complement, while temporal and manner meanings are more context-dependent. The dative displays greater semantic range, expressing aim, purpose, benefit, disadvantage, and personal involvement. Certain forms, such as the dative of interest and dative as experiencer subject, are especially prominent in the literary style, where they contribute to psychological depth and narrative perspective.

Additional uses, such as the dative with adjectives and the locative as part of a nominal predicate, occur sporadically, but serve distinct stylistic functions, particularly in literary texts where they enhance imagery and expressive nuance.

Overall, the findings show that the administrative style favors standardized, transparent, and functionally precise constructions, while the literary style employs greater syntactic flexibility and expressive potential, using the dative and locative to shape narrative atmosphere, intersubjective relations, and emotional tone. This study thus highlights the dynamic relationship between grammar and style, and points to productive directions for further research, including broader corpus-based and contrastive analyses.

Izvori i literatura

Izvori

1. MS – Selimović, M. (1986). Magla i mjesečina. Dostupno na: <https://pdfcoffee.com/mea-selimovi-magla-i-mjeseinapdf-pdf-free.html> (Pristupljeno: januar 2025.).

2. ZOŠ – Zakon o osnovnoj školi (2018). Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, br. 3.

Literatura

1. Antić, I., 2004. „Sintaksa i semantika dativa“. U: Kovačević, M., ur. Južnoslovenski filolog, LX, str. 67–97.
2. Babić, S. i Težak, S., 1996. Gramatika hrvatskog jezika: priručnik za osnovno jezično obrazovanje. Zagreb: Školska knjiga.
3. Bijelić, Z., 2015. Sintaksa dativa u hrvatskom jeziku. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.
4. Brkić-Međedović, S., 2017. „Eksplikativni lokativ u adnominalnoj poziciji u bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku“. U: Kalajdžija, A., ur. Književni jezik, 28, str. 189–200.
5. Gis, I., 2011. „Dativ i lokativ u suvremenim gramatikama“. U: Vilček, D., ur. Hrvatistika: studentski jezikoslovni časopis, 5(5), str. 47–55.
6. Piper, P. et al., 2005. Sintaksa savremenoga srpskog jezika: prosta rečenica. Beograd: Institut za srpski jezik SANU.
7. Jahić, Dž., Halilović, S., Palić, I., 2004. Gramatika bosanskoga jezika. Zenica: Dom štampe.
8. Katnić-Bakašić, M., 1999. Lingvistička stilistika. Budimpešta: Open Society Institute.
9. Klajn, I., 2005. Gramatika srpskog jezika. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
10. Omerović, M., 2011. Nekongruentni atribut u naučnom i administrativnom stilu bosanskoga jezika. Sarajevo: Slavistički komitet.
11. Palić, I., 2006. „Pragmatički dativ u bosanskom jeziku“. U: Palić, I. ur., Pismo, IV(1), str. 73–87.
12. Palić, I., 2010. Dativ u bosanskom jeziku. Sarajevo: Bookline.
13. Palić, I., 2015. Rasprave iz sintakse i semantike. Sarajevo: Bookline.
14. Pranjković, I., Silić, J., 2007. Gramatika hrvatskog jezika. Zagreb: Školska knjiga.
15. Rukavina, A., 2013. Značenja i uporaba dativa. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera.
16. Stanojčić, Ž. S., 2010. Gramatika srpskog književnog jezika. Beograd: Kreativni centar.
17. Tanasić, S., 2009. Sintaksičke teme. Beograd: Beogradska knjiga.
18. Tanasić, S., 2012. Iz sintakse srpske rečenice. Beograd: Beogradska knjiga.
19. Velić, E., 2006. „Značenje i funkcije lokativa s prijedlozima u, na i po u bosanskome jeziku“. U: Palić, I., ur. Pismo, IV(1), str. 88–107.